

EEN GROTE OVERWINNING IS EEN GROOT GEVAAR

Nederlandstalige publicaties over de Frans-Duitse Oorlog van 1870-1871 zijn schaars. Bij deze bloedige en kortstondige oorlog werd gebruikgemaakt van moderne wapens. De Duitsers beschikten over krachtige kanonnen van de firma Krupp, terwijl het Franse leger de voorloper van de mitrailleur inzette. Verder had de Duitse legerleiding het militaire potentieel van de spoorwegen tijdig onderkend, zodat troepen snel verplaatst konden worden. Ook werden ballonnen als luchtwapen ingezet. De overtuigende Duitse zege bleek uiteindelijk een pyrrusoverwinning te zijn. In dat opzicht had Friedrich Nietzsche gelijk toen hij in *Oneigentijdse beschouwingen* constateerde dat een grote overwinning een groot gevaar is. De Duitse overwinning ging gepaard met een reeks Franse vernederingen, waaronder de verpletterende nederlaag van het Franse leger bij Sedan, de kroning van Wilhelm I tot Duits keizer in de Spiegelzaal van Versailles en het 'afstaan' van Elzas-Lotharingen aan het Tweede Duitse Keizerrijk. Zeer terecht ontcrachten de auteurs de mythe van een puur Frans Elzas-Lotharingen. Het Duitse Straatsburg werd namelijk in 1681 ingelijfd door de Franse koning Lodewijk XIV. De eveneens oorspronkelijk Duitse stad Metz was al sinds 1552 in Franse handen. Expansiedrift is een rode draad in de Franse geschiedenis. Dat werd niet alleen bevestigd door Napoleon I (1769-1821), maar ook door Napoleon III, die in 1866 belangstelling had getoond voor België en het groothertogdom Luxemburg. Vanuit dat historische perspectief

waren de Franse sentimenten en wraakgevoelens niet alleen ongegrond, maar ook misplaatst. Hoewel de Eerste Wereldoorlog niet los kan worden gezien van de Frans-Duitse Oorlog, moet de complexe oorzaak van de Grote Oorlog niet worden gereduceerd tot haat en wrok tussen Frankrijk en Duitsland. Daarom moet de subtitel van het boek, *De Moeder van de Grote Oorlog*, niet al te letterlijk worden genomen. De Grote Oorlog was veeleer een 'ontlading' van spanning die als gevolg van een complex krachterspel en (koloniale) machtspolitiek tussen verschillende mogendheden geleidelijk werd opgebouwd. In de eerste vier hoofdstukken van het boek worden de voorgeschiedenis, de aanleiding en de belangrijkste veldslagen zakelijk beschreven. De val van Rome en de Kerkelijke Staat (hoofdstuk 5) is een interessant 'intermezzo' in het boek, omdat Italië zijdelings bij de strijd betrokken raakte. Het in 1861 uitgeroepen koninkrijk Italië maakte aanspraak op het restant van de Kerkelijke Staat in en om Rome. De paus kreeg de steun van Napoleon III, maar de Franse keizer moest vanwege de Frans-Duitse Oorlog zijn troepen terugtrekken. Op 20 september 1870 viel Rome in handen van Italiaanse troepen. Vanaf dat moment beschouwde paus Pius IX zich als een gevangene in en van het Vaticaan. Het negende hoofdstuk over de Commune in Parijs, ook al erkennen de auteurs dat over dit onderwerp al veel literatuur bestaat, is aangrijpend en confronterend. Een deel van de Parijse bevolking, verenigd in een onafhankelijke Commune, wilde zich niet neerleggen bij de

nederlaag, waarna een burgeroorlog uitbrak. Daarna werd de stad, die kort daarvoor een Duitse omsingeling had doorstaan, belegerd door het Franse leger. De Parijse stadsguerrilla eindigde uiteindelijk in een wrede en meedogenloze slachting van de 'communards'. Gevangenen werden onmenselijk behandeld en in overdekte beestenwagens vervoerd.

In het boek bespreken de auteurs in de laatste twee hoofdstukken ook de effecten van de oorlog op Nederland. Dat is misschien iets te veel van het goede, omdat Nederland niet rechtstreeks bij het conflict betrokken was. Daarnaast was ons land, zoals de auteurs terecht constateren, slechts een pion in het strategische spel dat destijds werd gespeeld op het Europese schaakbord. Binnen het koningshuis waren zowel pro-Franse als pro-Duitse sentimenten aanwezig. De Nederlandse opvattingen over de Frans-Duitse Oorlog waren gematigd, met uitzondering van de Commune van Parijs die bij dichters en schrijvers veel emoties opriep. De oorlog had ook impact op het gemobiliseerde Nederlandse leger en fungeerde als een 'wake-up call' om de verdediging van ons land te moderniseren. Rond 1870 werden enkele nieuwe forten als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in gebruik genomen, waaronder het fort bij Rijnauwen. Dit was het grootste en duurste fort dat ooit in Nederland werd gebouwd. De auteurs hebben vermoedelijk gelijk met hun inschatting dat het Nederlandse leger en hun verdedigingswerken Bismarck of Napoleon III niet tegen hadden kunnen houden wanneer ze Nederland

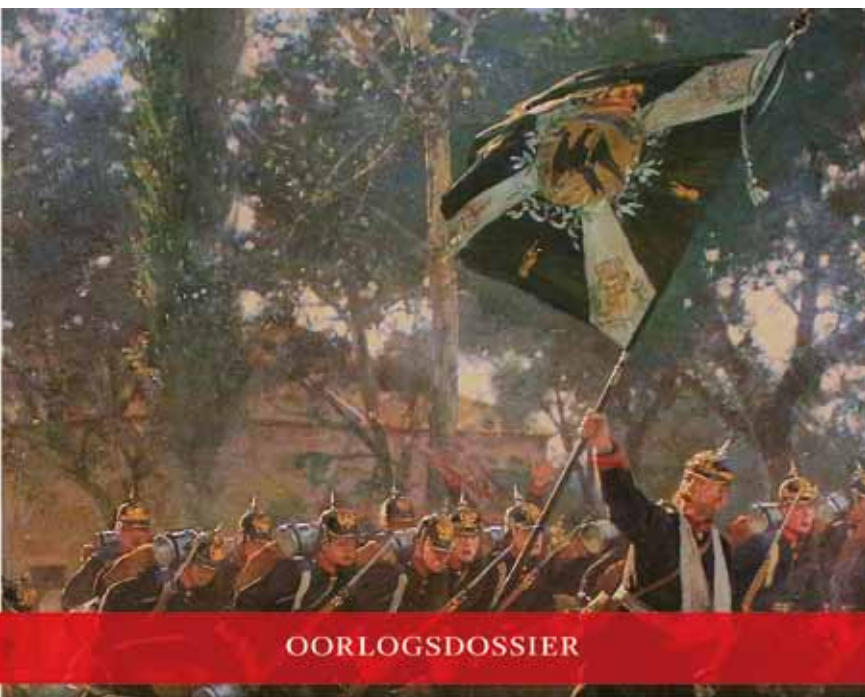
in hun vizier hadden gekregen. Een ironisch feit is dat we niet onze vrijheid, maar wel mooie natuur aan de verdedigingslinies te danken hebben. Vanuit militair oogpunt liepen verdedigers doorgaans achter de feiten aan. Aangezien verdedigingswerken een vrij schootsveld moesten

hebben, was bebouwing op deze plekken niet toegestaan. De opsomming van forten, waarbij de auteurs herhaaldelijk vermelden dat de gepresenteerde lijst niet volledig is, voegt niet veel toe aan hun betoog, evenmin als de toeristische mededeling dat Nederland sinds 2015 een

Waterliniemuseum rijker is. De claim van de auteurs dat de betekenis van de Frans-Duitse Oorlog voor Nederland ten onrechte is onderschat, wordt dus onvoldoende onderbouwd.

De literatuurlijst bevat enkele hiaten. Zo ontbreken een dissertatie van Van Gorcum (1927), een driedelige serie van Hiltermann (1988) en het Duitstalige proefschrift *Kriegstagebücher des 19. Jahrhunderts* van Wolf (2005). Het laatstgenoemde boek is relevant, omdat verschillende conflicten, waaronder de Frans-Duitse Oorlog, worden belicht aan de hand van dagboeken van soldaten. Het twaalf hoofdstukken tellende boek heeft geen academische pretenties, want noten en specifieke bronverwijzingen ontbreken. Daarnaast zijn verschillende citaten ontleend aan Wikipedia. Dat is een opvallende keuze, omdat de auteurs een gebrek aan diepgang in andere boeken menen aan te treffen. De fietsroutes in Nederland en de autoroutes in Frankrijk in de bijlagen van het boek 'degraderen' de hedendaagse betekenis van de Frans-Duitse Oorlog onbedoeld tot het bezoeken van forten en oorlogsmonumenten. Deze toeristische toegift komt in een reisgids beter tot zijn recht. Het is dus niet helemaal duidelijk op welke doelgroep het vlot geschreven en rijk geïllustreerde boek mikt. Onder het kopje 'Verantwoording' verwijzen de auteurs kort naar bestaande literatuur en websites. Maar met een kritische reflectie op de bestaande Nederlandstalige en anderstalige literatuur, hadden de auteurs de bestaande blinde vlekken en dus de beoogde meerwaarde van hun boek scherper voor het voetlicht kunnen brengen.

Dennis de Kool



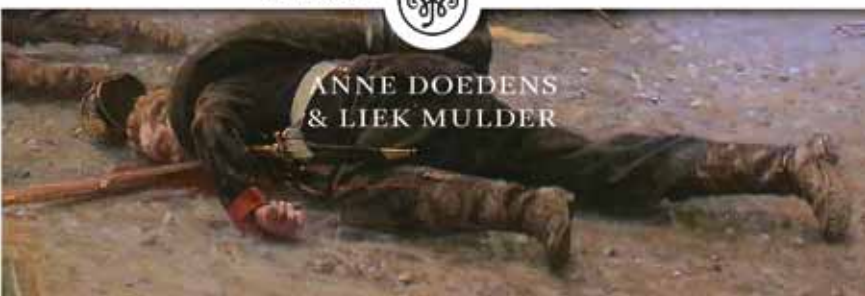
1870 | 1871 FRANS DUITSE OORLOG

De Moeder van De Grote Oorlog

WalburgPers



ANNE DOEDENS
& LIEK MULDER



FRANS-DUITSE OORLOG 1870-1871. DE MOEDER VAN DE GROTE OORLOG. Anne Doedens & Liek Mulder (WalburgPers, Zutphen 2015), 192 blz., € 19,95